

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ В ЗАКОНОДАВЧІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Ю. К. БОНДАРЕНКО

Показані принципові положення нового пакету законів України, прийнятих у 2001 р. Наведено підходи та методи вирішення проблем забезпечення якості виготовленої продукції та підтвердження її відповідності умовам нормативних документів, що допоможе підвищити конкурентоздатність вітчизняних виробів, технологічних процесів та технічних послуг.

Basic principles of the new package of laws in Ukraine adopted in 2001 are stated. Approaches and methods are described to solve the problems of ensuring the quality of products and verifying their compliance to the standards, this helping to improve the competitiveness of the local products and technologies and technical services.

Ринкові перетворення, які супроводжують процес становлення України як незалежної держави, виявили значні структурні диспропорції у вітчизняній промисловості. Через це на шляху реалізації державної політики інтеграції до ЄС та вступу до Світової організації торгівлі постало завдання спрямувати промислову політику України на здійснення структурних зрушень у промисловості, зокрема, в її високотехнологічних галузях, досягати світової якості промислової продукції (за умови її низької собівартості) та високого рівня сервісу (технічних послуг).

Недавно ухвалені закони України від 17.05.2001 р. «Про стандартизацію» (№ 2408), «Про підтвердження відповідності» ((№ 2406) та «Про акредитацію органів з оцінки відповідності» (№ 2407) трансформували існуючу систему стандартизації та сертифікації. Фахівці навіть заявили про здійснення революції у цій сфері, але підприємці сприйняли ці заяви дещо насторожено. Трудність передусім полягає у тому, що ці закони частково змінили принципи стандартизації й сертифікації.

Найважливіше нововведення — стандарти перестають бути обов'язковими (ст. 12 Закону № 2408), якщо вони не входять до технічних регламентів (це діє тільки після введення технічних регламентів на продукцію). Раніше виробник продукції, що відповідає певним стандартам, повинен був звіряти кожний параметр продукції з параметрами, що передбачені державними стандартами. Тепер дотримання всіляких параметрів і вимог буде добровільною справою. Ось чому ті спеціалісти, які детально ознайомилися з вказаними законами, відзначили, що більш за все вони будуть відповідати вимогам інженерів, конструкторів, технологів, дизайнерів та інших фахівців.

Втім новий принцип — добровільність — застосовується з застереженнями, які передбачені вже згаданою ст. 12 Закону № 2408. Відповідно до них застосування стандартів чи їх окремих положень стає обов'язковим:

для всіх суб'єктів господарювання, якщо це передбачено технічними регламентами чи іншими нормативно-правовими документами;

для учасників угоди (контракту) щодо розроблення, виготовлення чи постачання продукції, якщо в ній є посилання на певні стандарти;

для виробника чи постачальника продукції, якщо він склав декларацію про відповідність продукції певним стандартам чи застосував позначення цих стандартів у її маркуванні;

для виробника чи постачальника, якщо його продукція сертифікована щодо дотримання вимог безпеки.

У цих положеннях з'явилися абсолютно нові поняття, які не відомі вітчизняним підприємцям, але відіграватимуть вирішальну роль у сфері виробництва, експлуатації, стандартизації та сертифікації.

Насамперед звертає на себе увагу термін **технічний регламент**, якому дає визначення Закон № 2408. Мова йде про звичайний нормативно-правовий акт, прийнятий органом державної влади, що встановлює технічні вимоги до продукції, процесів чи послуг безпосередньо або через посилання на стандарти чи відтворюють їх зміст.

Основне призначення технічного регламенту — саме він, а не стандарти, визначатиме обов'язкові вимоги до продукції. Випереджаючи закономірне запитання про відмінність попередніх стандартів та нових технічних регламентів, відразу ж відсилаємо читача до ст. 13 Закону № 2408. У ній визначено, що обов'язкові вимоги, які містяться в технічних регламентах, стосуються тільки безпеки, яка у цьому законі розглянута у більш широкому розумінні — захист людей (їх життя, здоров'я та майна), тварин, рослин тощо. Це означає, що в регламентах не повинні бути інших вимог.

Питання про технічні регламенти висвітлюється і в Законі № 2406. Згідно з його ст. 7 процедура підтвердження відповідності в законодавчо регульованій сфері (раніше — обов'язкова сертифікація) є обов'язковою для виробника та постачальника уповноваженого органу з сертифікації. У законодавчо нерегульованій сфері (раніше — при здійсненні добровільної сертифікації) ця процедура може виконуватися на добровільних засадах. Так от, саме технічними регламентами запроваджується процедура підтвердження відповідності в законодавчо регульованій сфері для окремих видів продукції, яка може становити небезпеку для людей (їх життя та здоров'я), тварин, рослин, а також для майна та довкілля.

Після введення в дію технічних регламентів Держстандарт України повинен офіційно опубліку-

вати перелік національних стандартів, застосування яких може сприйматися як доказ відповідності продукції вимогам технічних регламентів (ст. 9 Закону № 2406). Це можна сказати й інакше: не хочеш мати проблем з доказом безпеки своєї продукції — добровільно дотримуйся відповідних стандартів. В цій же статті зазначається, що виробник чи постачальник також має право підтвердити відповідність продукції вимогам технічних регламентів іншими, ніж відповідність стандартам, шляхами. Йдеться про ще одне нововведення, передбачене Законом № 2406: відповідність продукції вимогам, встановленим законодавством, тепер можна підтвердити не тільки сертифікатом відповідності, як було раніше, а й декларацією про відповідність, чого раніше не було. Ця декларація не зайва, адже за її допомогою виробник під свою повну відповідальність документально засвідчує, що продукція відповідає встановленим законодавством вимогам. Він несе відповідальність за внесення у декларацію недостовірних відомостей. Але виробник може скласти таку декларацію тільки за умови, якщо це передбачено технічним регламентом (ст. 10 Закону № 2406). Якщо до продукції ставляться більш високі вимоги щодо безпеки, то тоді застосовується додаткова сертифікація. Вона проводиться відповідно до вимоги технічних регламентів з підтвердженням відповідності.

Всі новації так або інакше описані в європейському аналозі по стандартизації і сертифікації. Вони допоможуть зробити показники якості та безпеки продукції, що виготовляється українськими виробниками, відповідними вимогам європейських і міжнародних стандартів.

Завдяки нововведенням буде більшим вибір схем (модулів) підтвердження відповідності за рахунок введення найбільш поширеного у світі **модульного підтвердження відповідності**. Суть цієї системи у тому, що підприємець самостійно може вибрати схему (модуль) сертифікації. Перелік можливих модулів за принципом пропорційності встановлено в технічних регламентах. Враховуються такі аспекти: тип продукції, характер пов'язаних з нею ризиків; економічна інфраструктура; типи і важливість виробництва для забезпечення високого рівня захисту (тобто декларувати чи сертифікувати).

Принцип пропорційності також вимагає:

1) відсутності у технічних регламентах процедур, непотрібних та обтяжливих для виробників. Вибір процедури підтвердження відповідності доволі зручний, оскільки виробник сам має право вибрати найбільш підходящу для нього процедуру. Всього прийнятих модулів (процедур) вісім, і вони враховують усі особливості виробництва;

2) значно менше втручання державних органів контролю у виробничу діяльність підприємств, бо контроль за якістю продукції переміщується безпосередньо на ринок, тобто у сферу обігу;

3) у підприємства з'явиться економічний стимул працювати за стандартами і сертифікатами. У прикінцевих положеннях Закону № 2406 передбачено зміни в законі «Про оподаткування прибутку підприємств». Так, згідно з ними **суми витрат**, пов'язаних з підтвердженням відповідності про-

дукції, систем якості та управління якістю тощо, **відносяться до складу валових витрат платників податків**.

Як зазначено у прикінцевих положеннях Закону № 2408, державні та інші стандарти є чинними до припинення їх дії або до прийняття відповідних стандартів, які відповідають вимогам цього Закону. Тому **вимоги державних стандартів є обов'язковими до виконання і чинні до прийняття технічних регламентів**.

У технічних регламентах буде визначено перехідний період, після закінчення якого нові вимоги наберуть чинності. Поки що не можна точно визначити, яким він буде. Але відомо, що він буде встановлений тільки після переговорів з виробниками та з урахуванням їхньої думки — це означає, що ще є час для роздумів. Виробники продукції можуть його використати для акумулювання коштів, які знадобляться для вдосконалення технологічних процесів, щоб останні відповідали новим вимогам. Незважаючи на те, що стандарти не будуть обов'язковими, їх застосування працюватиме на авторитет підприємства. Відстрочення торговельним підприємствам буде надано для інвентаризації товару та продукції, виготовлених за старими стандартами, та найшвидшого їх продажу.

Після набрання новими вимогами чинності у підприємця є можливість деякий час продовжувати працювати за попередніми стандартами. Відповідно до ст. 13 Закону № 2408 «у разі виникнення об'єктивних перешкод для застосування певних обов'язкових вимог національного стандарту виробник чи постачальник продукції зобов'язаний повідомити про це центральний орган виконавчої влади у сфері стандартизації». Останній вивчає обґрунтованість такого звернення, проводить — у разі потреби — експертизу (випробування) і за наявності підстав після узгодження з відповідним центральним органом виконавчої влади, що здійснює контроль за дотриманням відповідних вимог національного стандарту (наприклад, Держкомітетом по будівництву), може дати дозвіл з обмеженням строком дії. Та ця прогресивна норма затямарюється деякими обставинами. По-перше, дозвіл на продовження праці за старими стандартами, навіть якщо є на те підстави, даватиме Держстандарт України. По-друге, не вказано термін, у межах якого Держстандарт України зобов'язаний прийняти відповідне рішення. Тож питання частково вирішено Постановою Кабміну України № 2 від 3 січня 2002 р. «Про порядок та терміни дії галузевих стандартів і прирівняних до них інших нормативних документів колишнього СРСР».

У зв'язку із впровадженням нових законів у сфері стандартизації відкривалися нові можливості й для експортерів. У тій самій ст. 13 Закону № 2408 передбачено: якщо угодою (контрактом) визначено інші вимоги, ніж ті, що встановлені технічними регламентами України, дозволяється застосовувати норми угоди, коли вони не суперечать українському законодавству, яке регламентує процес виготовлення продукції, її зберігання і транспортування.

Як зазначено у перехідних положеннях нових законів, попереднє законодавство про стандарти-

зацію і сертифікацію діє в частині, що не суперечить цим новим законам. Тому положення про відповідальність, передбачені декретами КМУ «Про стандартизацію і сертифікацію» та «Про державний нагляд за додержанням стандартів, норм і правил та відповідальність за їх порушення» залишаються чинними, оскільки ніякі зміни новими законами не передбачені.

Хочеться відзначити ще й те, що революційні зміни у сфері стандартизації та сертифікації, про які так багато говорять, зовсім не означають відміну обов'язків виробника та постачальників продукції, що підлягає підтвердженню на відповідність у законодавчо регульованій сфері. Згідно зі ст. 13 Закону № 2406 виробник повинен, зокрема, наносити на продукцію національний знак відповідності в законодавчо регульованій сфері і компенсувати споживачам продукції завдані збитки в разі виявлення невідповідності продукції вимогам, зазначеним у декларації про відповідність та (або) сертифікаті. Цей порядок затверджено в «Положенні про порядок накладання та стягнення штрафів за порушення законодавства про захист прав споживачів» (Постанова Кабміну України від 17 серпня 2000 р., № 1177). **Постачальник зобов'язаний**

реалізовувати продукцію за умови наявності копії сертифіката відповідності та (або) копії декларації і припинити реалізацію продукції, якщо вона не відповідає вимогам нормативних документів.

Події, що відбуваються останнім часом на нашій планеті, з усією очевидністю демонструють стирання міждержавних кордонів в економічній та інших сферах діяльності. Зважаючи на це, єдність та координація дій країн Європи, до яких по праву належить і наша держава, мають стати основою розвитку та процвітання цього регіону. Реалізація політики інтеграції України до європейської спільноти є, безперечно, вірно обраним шляхом розбудови української економіки.

Останнім часом прийнято ряд постанов Кабміну України (№ 485 від 11.04.02 р. та № 376 від 28.03.02 р.) з метою поширення дії розглянутих вище законів. Перша постанова присвячена впровадженню вартості робіт по підтвердженню відповідності виготовленої продукції в законодавчо регульованій області. В другій йде мова про надання органам по сертифікації повноважень на проведення робіт по підтвердженню відповідності щодо законодавчо регульованої області.

*Ін-т електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України,
Київ*

*Надійшла до редакції
22.01.2002*

Научно-производственная фирма Специальные Научные Разработки

СНР

Направления деятельности — разработка, изготовление приборов и установок НК механических свойств, структуры, напряженно-деформированного (усталостного) состояния, ресурса металлопродукции и оборудования по магнитным характеристикам металла: коэрцитиметры, аустенометры, многопараметрические анализаторы петли магнитного гистерезиса. Магнитометры универсальные и специализированные (для МПД), включая дефектоскопические. Приборы и установки УЗ-толщинометрии и дефектоскопии, работающие ЭМА-методом бесконтактно, по горячему металлу, без зачистки и без контактной жидкости (через слой защитного покрытия или воздушный зазор).

Методики применения всех этих средств НК.

Область применения — производство прокатной металлопродукции и оборудования машиностроения, текущее состояние оборудования, сосудов давления и др. металлоконструкций в эксплуатации, их диагностика, включая экспертизу технадзора.

Многоканальные системы технологической сигнализации, сбора, обработки и хранения информации для таких объектов, как энергетические котлы, турбины, генераторы, грузоподъемные машины общего и специального назначения.

**г. Харьков, тел./факс (0572) 64-36-13, тел. 64-99-85, 26-32-06
E-mail: bezlyudko@yahoo.com**